

ZÁVĚR

Pohled na kritickou činnost Vítězslava Háška podává nám svědectví o zajímavém vývoji ideovém, charakteristickém nejen pro Háška samotného, ale do značné míry i pro jeho nejbližší básnické druhy. Hned při svém vstupu do literatury musel se Hášek vyrovnávat s otázkou národního rázu a společenské funkce literatury. Odpor k maloměšťácké koncepci „vlastenecké“ literatury jej vedl koncem padesátých let až k snaze vtisknout českému básnictví ráz nadnárodní, „všelidský“; Hášek chtěl tak překonat jeho provinční ráz, chtěl je osvěžit proudem nových vlivů a podnětů z ciziny. Nová situace, v které se národ ocitá po r. 1860, přesvědčuje však Háška stále zřejměji o tom, že literatura nemůže stát stranou zápasu o novou národní společnost, nýbrž že se ho musí naopak co nejintenzivněji účastnit. Tím se vyvíjí i Háškovův teoretický názor na vztah literatury a skutečnosti. Hášek si uvědomuje, že národní charakter — jako specifický znak kterékoli společnosti — nutně se projevuje v uměleckém díle, které pravdivě zobrazuje realitu. K postupnému vyjasnění této otázky přispělo Háškovi i studium vynikajících děl cizích literatur, na příklad díla Gogolova a Turgeněvova, jakož i prohloubené poznání poesie lidové, jmenovitě slovanské.

Svou literárně kritickou činností přispěl V. Hášek nemalou měrou k rozvoji české literatury a kritiky v druhé polovině devatenáctého století. Navázal jako kritik na ony ideje, kterým u nás od doby Jungmannovy razili cestu nejpřednější a nejpokrokovější představitelé naší literatury. Jungmann sám (se svým požadavkem životní pravdivosti a národního ducha slovesného díla) stojí v čele této řady; jejími dalšími nejvýznamnějšími členy jsou pak Čelakovský, Tyl, Havlíček, Sabina.

O obdobné cíle jako Hášek usiloval i nejvýznamnější jeho básnický druh, Jan Neruda. Veliké kritické dílo Nerudovo, zasahující všechny umělecké oblasti, zastúpilo v očích příštích generací kritický odkaz Háškovův podobně, jako Nerudovo dílo básnické upoutalo převážnou část oceňující pozornosti, věnované za

Hálkova života především básnické tvorbě Hálkově. Avšak stejně jako se ukázalo — zásluhou Vlčkovou, Mukařovského, Nejedlého — že nelze stavět Háška-básníka pod Nerudu, nýbrž vedle něho jako umělce zcela vlastních osobitých rysů, tak je nutné uvědomit si i samostatný a, nikoli malý význam Hálkovy kritické činnosti, která se vedle Nerudovy nejen neztrácí v bezvýznamnosti, ale znamená důležitý přínos v zápase májovců o národní a společenské poslání literatury, v jejich úsilí o vyjasnění teoretických zásad, o vlastní dráhu našeho písemnictví. Háška jako básníka i jako kritika je nutno oceňovat především z toho hlediska; nakolik ve své době pomáhal vývoji české literatury, nakolik přispíval k řešení jejích problémů, nakolik podněcoval hledání nových cest našeho slovesného umění. Nerudovi, který přežil Háška o sedmáct let, bylo ovšem dopřáno ujasnit si nejednu otázku přesněji, než to mohl učinit Hášek; ale právě proto nelze mechanicky porovnávat celé Nerudovo kritické dílo v jeho uzavřenosti s dílem Háškovým, přerušeným v době, kdy by se zřejmě bylo bohatě rozvíjelo; vždyť nejzralejší kritické stati Nerudovy vznikají až po roce 1874, reagující na ono vývojové stadium české literatury, které Hášek už neprožil.

Hášek jako kritik měl význačný podíl na zásluhách družiny májovské o naplnění velkých úkolů, které se v šedesátých letech vynořily před českou literaturou. Ve smyslu Háškových snah o literaturu aktivně zapojenou do celonárodního dění, o slovesné umění národně osobité a přitom evropsky vyspělé vyvíjí se česká literatura po Háškově smrti k stále vyšším uměleckým stupňům, a to nejen v dílech vědomých zastánců Háškových literárních názorů (např. Karoliny Světlé), ale i v pracích těch, kteří se domnívali, že jim Hášek může říci jen málo, ne-li nic. Háškovo kritické dílo však vydatně napomohlo připravit půdu, z níž později vyrostly nejcennější plody českého písemnictví. Proto nezaslouží zapomenutí, ale bedlivé pozornosti všech, kdo chtějí hlouběji pochopit literární dění naší minulosti a zákonitost jeho vývoje.